

ВНЗ „УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ”

МЕФАНІК МАРІЯ СЕРГІЇВНА

УДК 378.1:37.06 (043.3)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ
ДО ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дніпро - 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українській інженерно-педагогічній академії, м. Харків.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор
Васильєва Марина Петрівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
завідувач кафедри соціальної роботи і
соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
Горбатюк Роман Михайлович,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
професор кафедри машинознавства і
транспорту;

кандидат педагогічних наук, доцент
Волкова Наталія Валентинівна,
Криворізький державний педагогічний
університет,
доцент кафедри педагогіки та методики
технологічної освіти.

Захист відбудеться 24 січня 2020 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.120.02 у ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” за адресою: 49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18, зал засідань вченої ради (А 305).

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті www.duan.edu.ua та у бібліотеці ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” за адресою: 49000, м. Дніпро, вул. Січеславська Набережна, 18.

Автореферат розіслано 24 грудня 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Лебідь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Перетворення в українському суспільстві відповідно до вимог інтеграції країни в європейське співтовариство актуалізують проблему підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців усіх галузей до професійної діяльності в нових умовах, забезпечення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці. Необхідність модернізації професійної освіти, спрямованої на відновлення престижності робітничих професій, зумовлює впровадження змін у системі підготовки майбутніх викладачів закладу професійної освіти. Теоретична і, особливо, практична підготовка інженера-педагога як активного суб'єкта професійної діяльності, на якого покладено функцію навчання професійного фаху майбутніх робітників, потребує вдосконалення шляхом з'ясування існуючих проблем у чинній системі, окреслення шляхів їх вирішення, розробки і запровадження інноваційних підходів і технологій реалізації.

Концептуальні вимоги до професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів до реалізації педагогічних функцій в закладах професійно-технічної освіти визначено в законах України „Про освіту” (2017 р.), „Про вищу освіту” (2014 р.), „Про професійно-технічну освіту” (1998 р.) зі змінами; указі Президента України „Про стратегію сталого розвитку „Україна – 2020”; Концепції розвитку освіти в Україні на 2015–2025 роки, наказі МОН України „Про впровадження елементів дуальної системи навчання в професійну підготовку кваліфікованих робітників” (2015 р.); наказах Міністерства освіти і науки України, спрямованих на модернізацію професійно-технічної освіти і підготовку кваліфікованих робітників, та інших державних нормативних документах. У сучасній концепції розвитку освіти наголошується на формуванні необхідних навичок ХХІ ст., серед яких навички взаємодії та комунікації, що забезпечують навчання протягом життя. У зв'язку з цим одним з найважливіших стратегічних завдань підготовки фахівця, покликаного виконувати педагогічні функції на рівні міжнародних вимог і стандартів, є володіння професійною комунікацією на високому рівні, здатністю до ефективного використання комунікативних технологій у професійно-педагогічній діяльності.

У сучасній науковій літературі репрезентовано численні студії, які створюють підґрунтя для формування готовності інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів професійно-технічних навчальних закладів¹ (далі – ЗПТО), зокрема аналізуються: проблеми методології і технологій організації та забезпечення ефективності професійного навчання учнів ЗПТО (В. Головінов, Р. Гуревич, Г. Єльнікова, П. Лузан, Н. Ничкало, С. Ніколаєнко, В. Радкевич, В. Семиченко, Л. Сушенцева та ін.); сутність і роль комунікативних технологій в процесі підготовки майбутніх фахівців (Л. Барановська, Т. Бутенко, М. Васильєва, З. Єрмакова, Н. Завініченко та ін.); різні аспекти професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів (Е. Абільтарова, І. Васильєва, Н. Волкова, Н. Брюханова, Р. Горбатюк, О. Коваленко, М. Лазарєв, С. Хоменко, Л. Штефан та ін.); процес формування комунікативної компетентності

---

¹ Заклад професійно-технічної освіти (ЗПТО) за Законом „Про професійну (професійно-технічну) освіту” від 06.09.2018 р.

та її складових у студентів закладів інженерної та інженерно-педагогічної освіти (Т. Калініченко, К. Ковальова, В. Кручек та ін.). Попри досягнуті результати в досліджуваній сфері питання підготовки майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО поки що не набули належного осмислення й трактування і потребують додаткового вивчення.

Актуальність означеної проблеми посилюється необхідністю усунення низки виявлених у теорії і практиці *суперечностей* між: об'єктивною потребою суспільства в підготовці фахівців, здатних належним чином використовувати комунікативні засоби в професійній діяльності, та неспроможністю сучасної системи підготовки забезпечити таку готовність; значним потенціалом комунікативних технологій у навчанні учнів ЗПТО майбутній професійній діяльності та недостатнім його використанням, зокрема через практичну неготовність педагогічних працівників, що забезпечують професійне навчання робітничих кадрів для виробництва; потребою інженерно-педагогічних закладів вищої освіти у науково-методичному забезпеченні комунікативних технологій у професійній діяльності і відсутністю системи формування готовності фахівця до організації навчання учнів з використанням комунікативних технологій в освітньому середовищі ЗПТО. Необхідність усунення зазначених суперечностей, практичне значення досліджуваної проблеми і недостатнє опрацювання її теоретичних та прикладних аспектів визначили тему наукового дослідження: **„Підготовка майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів професійно-технічних навчальних закладів”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Української інженерно-педагогічної академії в межах держбюджетної теми „Теоретико-методичні засади застосування інноваційних технологій у професійній освіті” (№ 0118U100002). Тему дисертації затверджено вченою радою Української інженерно-педагогічної академії (протокол № 7 від 31.01.2012 р.) і погоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 23.06.2015 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх інженерів-педагогів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – система формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити систему формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти.

Гіпотеза дослідження. Успішність підготовки майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО забезпечується впровадженням розробленої і теоретично обґрунтованої, цілісної системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання

комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти, яка спрямована на формування мотиваційно-ціннісного, когнітивного, операційно-діяльнісного компонентів готовності до зазначеного виду діяльності.

Відповідно до мети й гіпотези визначено такі **завдання дослідження**:

1. На підставі аналізу теорії і практики визначити особливості процесу професійного навчання учнів у закладах професійно-технічної освіти.
2. Розкрити суть і особливості комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти.
3. Визначити структуру готовності інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти.
4. Розробити й теоретично обґрунтувати систему формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти.
5. Здійснити експериментальну перевірку ефективності запропонованої системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти.
6. Розробити комплекс навчально-методичних матеріалів для викладачів щодо реалізації системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти.

Теоретико-методологічною основою дослідження є: концептуальні положення системного (І. Блауберг, Н. Кузьміна, В. Садовський, Е. Юдін та ін.), діяльнісного (О. Леонтьєв, Т. Мантула, С. Рубінштейн та ін.), технологічного (В. Беспалько, І. Дичківська, В. Євдокимов, І. Прокопенко, Г. Селевко, С. Сисоева та ін.) й ресурсного (В. Лозова, С. Микитюк, О. Попова та ін.) підходів; концептуальні підходи до організації інженерно-педагогічної освіти (Н. Брюханова, Н. Волкова, Р. Горбатюк, О. Коваленко, М. Лазарєв, П. Лузан, Л. Штефан та ін.); теоретико-методологічні положення організації професійного навчання учнів закладів професійно-технічної освіти (В. Головінов, З. Єрмакова, Н. Ничкало, Н. Ніколаєнко, В. Радкевич та ін.); теоретичні засади дослідження комунікації, комунікативної діяльності фахівця в професійній діяльності (Н. Бутенко, М. Васильєва, Т. Калініченко та ін.).

Для досягнення мети і реалізації завдань дослідження використано комплекс таких методів: *теоретичні*: аналіз психолого-педагогічної літератури з подальшим узагальненням і систематизацією його результатів – для визначення сутності ключових категорій та понять дослідження, а також для з'ясування особливостей професійного навчання учнів у ЗПТО, значення в ньому комунікативних технологій; контент-аналіз змісту освітньо-професійних програм, планів роботи закладів вищої освіти, навчальних планів, програм навчальних курсів, планів і матеріалів педагогічної практики – для з'ясування особливостей професійної діяльності та фахової підготовки майбутніх інженерів-педагогів; узагальнення та систематизація наукових положень – з метою розробки та обґрунтування системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання

комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти; *емпіричні*: педагогічне спостереження, діагностичні бесіди, інтерв'ювання, анкетування, тестування – з метою визначення рівня сформованості готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи), що здійснювався з метою перевірки ефективності запропонованої системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти; *методи математичної статистики* (критерій Пірсона) – для аналізу та обробки результатів експериментального дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася впродовж 2011–2017 рр. на базі Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків), Бердянського державного педагогічного університету, ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”. На різних етапах до експерименту було залучено 450 здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, що навчаються за освітньо-професійними програмами „Економіка” і „Комп’ютерні технології” зі спеціальності 015 „Професійна освіта”, 34 викладачі закладів вищої освіти і 23 викладачі та майстри виробничого навчання ЗПТО.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому:

- *вперше* науково обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено цілісну систему формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти на підставі системного, діяльнісного, технологічного та ресурсного підходів, що містить такі компоненти: концептуально-цільовий; суб’єкт-об’єктний; змістово-процесуальний, оцінно-результативний;

- *уточнено й конкретизовано* понятійно-категоріальний апарат дослідження („професійне навчання учнів ЗПТО”, „комунікативні технології в навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти”, „готовність майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти”; типи комунікативних технологій відповідно до етапів навчальної діяльності (комунікативно-мотиваційні; комунікативно-інформаційні; комунікативно-професійні; комунікативно-контрольні);

- *удосконалено* зміст, методи (активні, інтерактивні) та форми навчання (практичні та теоретичні заняття, факультативні заняття, самостійна і науково-дослідна робота, практика), спрямовані на формування мотиваційно-ціннісного, когнітивного, операційно-діяльнісного компонентів готовності інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО;

- *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про сутність, структуру, компоненти, показники й рівні готовності майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО; діагностичний інструментарій оцінювання рівнів зазначеної готовності.

Практична значущість дослідження полягає: в розробці та впровадженні цілісної системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів

професійно-технічної освіти; суттєвому оновленні, модифікації та коригуванні змісту навчальних дисциплін „Вступ до спеціальності”, „Психологія”, „Теоретико-правові основи освіти”, „Методологічні засади професійної освіти”, „Теорія та методика виховної роботи”, „Українське фахове мовлення”, „Дидактичні основи професійної освіти”, „Методика професійного навчання”, „Основи інженерно-педагогічної творчості”, „Стиль образу, мовлення та поведінки”, „Комп’ютерні технології навчання”, „Комунікативні процеси в педагогічній діяльності”, „Креативні технології навчання”, „Методика професійного навчання: основні технології навчання”, а також у створенні та впровадженні програми й навчально-методичного забезпечення факультативу „Комунікативні технології в професійному навчанні учнів ЗПТО” і удосконаленні змісту педагогічних практик.

Основні положення дисертації можуть бути використані для подальшого вдосконалення теорії та практики інженерно-педагогічної і професійної освіти, зокрема при розробці методичних комплексів, підручників і посібників, програм спецкурсів для студентів з питань формування готовності до використання комунікативних технологій у професійній діяльності, системі підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів, самоосвітній діяльності викладачів закладів професійно-технічної освіти. Матеріали дисертаційного дослідження можуть стати основою для подальших розвідок з досліджуваної проблеми.

Результати дослідження **впроваджено** в процес професійної підготовки студентів Української інженерно-педагогічної академії (довідка про впровадження № 104-47-72 від 26.06.2018 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 57-39/691 від 15.06.2018 р.), ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля” (довідка про впровадження № 182 від 12.03.2019 р.)

Особистий внесок автора в працях, опублікованих у співавторстві, полягає у виявленні й обґрунтуванні особливостей формування комунікативної компетентності куратора студентської групи (у співавторстві з С. Лисенко).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних*: „Teoretyczne i praktyczne innowacje w nauce” (Gdańsk, 2012), „Perspektywy rozwoju nauki” (Gdańsk, 2012), „Инновационные процессы в образовании: стратегия, теория и практика развития” (Екатеринбург, 2013), „Педагогические и психофизиологические проблемы адаптации детей и молодежи” (Белгород, 2013); „Pedagogika. Aktualne naukowe problemy. Rozpatrzenie, decyzja, praktyka” (Gdańsk, 2016); *всеукраїнській*: „Розвиток інженерно-педагогічної освіти на засадах компетентнісного підходу” (Бердянськ, 2013). Здобутки автора обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Української інженерно-педагогічної академії (2012–2018 рр.), на XLV, XLVIII, XLIX науково-практичних конференціях науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів та співробітників Української інженерно-педагогічної академії (Харків, 2012, 2015, 2016).

Публікації. Зміст та основні результати дисертації відображено у 14 публікаціях (13 з яких є одноосібними), із них 4 статті – в провідних фахових виданнях України, 1 стаття – в зарубіжному періодичному виданні, 9 тез – у матеріалах наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (241 найменування, в тому числі 5 іноземними мовами), 13 додатків. Дисертація містить 15 таблиць та 2 рисунки. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 257 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання роботи; описано теоретичні засади, методи дослідження; конкретизовано наукову новизну; розкрито практичне значення здобутих результатів; подано відомості про апробацію, публікації та структуру дисертації.

У першому розділі – „**Теоретичні засади використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти**” – охарактеризовано процес професійного навчання учнів ЗПТО, з'ясовано роль і місце в ньому комунікативних технологій, розкрито готовність інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти.

З'ясовано, що вітчизняна система професійно-технічної освіти є розгалуженою зі сформованими традиціями, яка на сучасному етапі перебуває в стані перебудови і переорієнтації відповідно до висунутих до неї суспільством і державою вимог, нових соціально-економічних умов, тенденцій розвитку професійної освіти за кордоном тощо. Відповідно до визначених державою функцій основними повноваженнями і напрямками діяльності ЗПТО є: організація навчально-виховного процесу; обрання форм і методів навчання майбутніх представників виробництва; навчально-виробнича, навчально-виховна, навчально-методична, фінансово-господарська та виробничо-комерційна діяльність; розробка робочих навчальних планів і програм на основі типових навчальних планів і програм, визначення регіонального компонента змісту професійно-технічної освіти.

На підставі аналізу наукових праць В. Головінова, С. Ніколаєнка, В. Радкевич та ін. *професійне навчання учнів у закладах професійно-технічної освіти* як провідний напрям професійно-технічної освіти, що забезпечує продуктивність професійної підготовки робітничих кадрів, визначено цілеспрямованою, послідовно організованою взаємодією спеціально підготовлених педагогічних працівників (викладачі загальноосвітніх, загальнотехнічних і спеціальних дисциплін, майстри виробничого навчання, керівники виробничих практик) та учнів закладу професійно-технічної освіти, зумовленою змістом майбутньої професійної діяльності у виробничій галузі, необхідністю розв'язання завдань освіти, виховання і загального розвитку особистості майбутнього працівника.

У дисертаційному дослідженні охарактеризовано такі специфічні принципи професійного навчання учнів у ЗПТО: професійної спрямованості загальноосвітніх і загальнотехнічних дисциплін; технологічної послідовності у вивченні навчального матеріалу; моделювання професійної діяльності в навчальному процесі; професійної мобільності; модульності професійного навчання; дуальності навчання.

Установлено, що особливістю процесу професійного навчання учнів ЗПТО є поєднання теоретичного та практичного напрямів підготовки, загального та професійно орієнтованого змісту, організація продуктивної праці під час навчання, залучення до цього процесу викладачів, майстрів професійного навчання, мета якого – формування загальнокультурної, розвиненої творчої особистості учня, готової до виконання конкретних професійних функцій у виробничій галузі та сфері послуг.

Проведений аналіз досліджень науковців (В. Євдокимов, С. Сисоєва, І. Дичківська та ін.) дозволив визначити *технологію професійного навчання учнів закладу професійно-технічної освіти* як алгоритм педагогічної діяльності з організації навчання учнів майбутній професії, що відповідно до принципу технологічної послідовності у вивченні навчального матеріалу був спроектований, реалізований, позитивно оцінений. Така технологія передбачає: визначення мети; розробку змісту з урахуванням дуальності теоретичної і практичної підготовки учнів до виконання функцій виробничої діяльності; забезпечення організації навчання з використанням ефективних методів, прийомів і засобів усіма суб'єктами навчального процесу (викладачами, майстрами виробничого навчання, керівниками практики), що здійснюють проектування, організацію, управління і контроль за діяльністю учнів з оцінкою досягнутого результату.

За результатами аналізу сучасної психолого-педагогічної літератури визначено, що *комунікативні технології в професійному навчанні учнів ЗПТО* є професійно орієнтованими технологіями вибору педагогом стратегії спілкування і взаємодії з учнями з метою встановлення відносин, які сприяють забезпеченню ефективності навчання і формуванню готовності учнів до виконання професійних функцій завдяки набуттю соціального і професійного комунікативного досвіду.

Установлено, що характеристиками комунікативної технології професійного навчання учнів ЗПТО є: соціальний характер (здійснюється між учасниками навчального процесу в спілкуванні); спрямованість на розвиток учня як особистості і фахівця; інтенсивність та інтерактивність взаємодії учасників навчального процесу, що зумовлена здійсненням інформаційної (повідомлення нової інформації і продукування у свідомості нових уявлень, суджень тощо), інтеракційної (взаємодія під час обміну інформацією, налагодження відносин) і перцептивної (обмін емоціями, вироблення необхідних особистісних характеристик тощо) функцій.

Згідно з підсумками дослідження розроблено класифікацію комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО, а саме виокремлено комунікативно-мотиваційні (створення ситуацій успіху та психологічної підтримки під час комунікації; фасилітативні технології; мотиваційні тренінги); комунікативно-інформаційні (діалогічно-дискусійні та технології проблемного навчання); комунікативно-професійні (моделювання і вирішення квазіпрофесійних ситуацій; виконання вправ; рольові та ділові ігри); комунікативно-контрольні (рефлексії в навчанні) технології.

У дисертації *готовність майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти* розглядається як результат процесу професійної підготовки фахівця, що виявляється в його спроможності належним чином застосовувати

комунікативні технології під час організації навчальної діяльності учнів. Беручи до уваги інтегрований характер досліджуваної готовності, обґрунтовано її структурні компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний.

Мотиваційно-ціннісний компонент характеризується позитивною мотивацією щодо опанування комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО та їх використання в навчальному процесі, спрямованістю на оволодіння ними, зокрема шляхом самовдосконалення, а також інтересом і активністю студента в цьому процесі, сформованими особистісними якостями.

Когнітивний компонент передбачає сформовані: загальнокомунікативні знання (комунікація як процес взаємодії між людьми з метою обміну інформацією, думками, ідеями, емоціями, досвідом); професійно-комунікативні знання (комунікативні процеси у професійному навчанні учнів ЗПТО); технологічно-комунікативні знання (алгоритм і особливості використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО).

Операційно-діяльнісний компонент становить сукупність умінь, які забезпечують ефективне впровадження комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО, а саме: проектувальних, організаційних, координаційно-управлінських та рефлексивних.

Зазначені теоретичні положення стали основою для обґрунтування системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО, реалізація якої гарантувала б досягнення поставлених у дослідженні цілей.

У другому розділі – **„Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти”** – проведено аналіз процесу підготовки майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО; визначено проблеми, що зумовили теоретичне обґрунтування цілісної системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО, розробки її навчально-методичного забезпечення.

Аналіз змісту підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, що навчаються за освітньо-професійними програмами „Економіка” і „Комп’ютерні технології” зі спеціальності 015 „Професійна освіта”, показав, що майбутні інженери-педагоги можуть виконувати педагогічні функції (викладач закладу професійно-технічної освіти в освітніх установах різного рівня; інструктор виробничого навчання; майстер виробничого навчання; керівник виробничої практики) та засвідчив наявність інформації про комунікацію та її особливості в педагогічній діяльності в ЗПТО, особливості процесу професійного навчання, а також роль інженера-педагога в технології організації навчальної діяльності. Разом з тим виявлено такі проблеми в підготовці майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти: 1) відсутній комунікативний аспект організації професійного навчання учнів ЗПТО у змісті навчальних дисципліни; 2) опанування комунікативних технологій професійного навчання не є цілісним процесом; 3) не застосовуються

зразки комунікативної діяльності студентів у навчальному процесі в цілому та зразки комунікативної діяльності в професійному навчанні учнів ЗПТО зокрема.

Необхідність вирішення виявлених проблем зумовила розробку цілісної системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти, що у дослідженні визначається як сукупність тісно і органічно взаємопов'язаних компонентів, взаємодія й послідовна реалізація яких забезпечує досягнення запланованого позитивного результату. Складовими запропонованої системи визначено: *концептуально-цільовий, суб'єкт-об'єктний, змістово-процесуальний та оцінно-результативний компоненти.*

Концептуально-цільовий компонент являє собою сукупність таких елементів: *мета* (сформувані готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти); *завдання* (сформувані усвідомлення суті, особливостей комунікативних технологій у професійному навчанні учнів через опанування ними знань; виробити зразки комунікативної діяльності під час реалізації дидактичних цілей у ЗПТО; відпрацювати й удосконалити вміння застосовувати комунікативні технології під час педагогічної практики); *методологічні підходи* (системний, діяльнісний, технологічний, ресурсний) і *принципи* (інтегративності змісту, дуальності підготовки, взаємозв'язку і послідовності реалізації етапів).

У межах *суб'єкт-об'єктного компонента* студент розглядається як об'єкт педагогічної системи, активний учасник опанування і використання комунікативних технологій, а суб'єктами досліджуваної системи визначено: викладачів ЗВО і ЗПТО, керівників практики, майстрів виробничого навчання, які компетентні в питаннях формування готовності до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО, усвідомлюють потребу у створенні відповідних умов для майбутніх інженерів-педагогів протягом усього періоду навчання.

Змістово-процесуальний компонент представлено змістом і технологією спеціально організованої етапної діяльності, спрямованої на формування компонентів готовності студентів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО. Зазначений компонент має реалізовуватися шляхом модернізації змісту підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, що навчаються за освітньо-професійними програмами „Економіка” і „Комп'ютерні технології” зі спеціальності 015 „Професійна освіта”, що передбачає: оновлення змісту гуманітарних та фахових навчальних дисциплін, а саме: „Вступ до спеціальності”, „Психологія”, „Теоретико-правові основи освіти”, „Методологічні засади професійної освіти”, „Теорія та методика виховної роботи”, „Українське фахове мовлення”, „Дидактичні основи професійної освіти”, „Методика професійного навчання”, „Основи інженерно-педагогічної творчості”, „Стиль образу, мовлення та поведінки”, „Комп'ютерні технології навчання”, „Комунікативні процеси в педагогічній діяльності”, „Креативні технології навчання”, „Методика професійного навчання: основні технології навчання”; упровадження навчальної програми й навчально-методичного забезпечення факультативу „Комунікативні технології в професійному навчанні учнів ЗПТО”

(модулі: „Теоретичні аспекти використання комунікативних в професійному навчанні”; „Методичні аспекти використання видів комунікативних технологій в професійному навчанні учнів ЗПТО”; „Практичні аспекти відпрацювання комунікативних технологій в професійному навчанні учнів ЗПТО”); удосконалення змісту програм педагогічних практик.

Реалізація модернізованого змісту відбувається у такі два етапи: *підготовчий* (аналіз можливостей професійної підготовки, консультативна робота з викладачами; координація діяльності всіх суб'єктів, інформаційна робота зі студентами; розробка методичних матеріалів) і *процедурно-технологічний* (поступове формування компонентів готовності фахівця за логікою здійснення когнітивних процесів в таких напрямках: формування ціннісних орієнтацій та професійно-педагогічної спрямованості студентів на опанування комунікативними технологіями в професійній галузі (мотиваційний); опанування студентами системи знань, необхідних для використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО як створення теоретичного підґрунтя для усвідомленої реалізації передбачених дій (інформаційно-теоретичний); формування умінь і навичок використання студентами комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти в умовах квазіпрофесійної діяльності (діяльнісний); відпрацювання й удосконалення вміння використовувати комунікативні технології у практичному професійному навчанні учнів під час практики (професійно-практичний). Кожному етапу відповідають зміст, форми і методи.

Оцінно-результативний компонент досліджуваної системи дозволяє оцінити досягнення мети через оцінку результатів упровадження розробленої системи, а також ефективність проведеної спеціально організованої роботи зі студентами. Цей компонент передбачає вхідний і вихідний контроль (діагностичний інструментарій оцінювання рівнів готовності); поточний і підсумковий контроль (усне опитування, тестування, анкетування, виконання практичних завдань, написання есе, спостереження за діяльністю, захист звіту з педагогічної практики).

Упровадження розробленої системи дозволило підійти комплексно до вирішення проблеми формування готовності майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти, а отже, підвищення ефективності процесу професійної підготовки.

У третьому розділі – **„Експериментальна перевірка системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти”** – розкрито організацію і хід педагогічного експерименту, викладено результати перевірки реалізації розробленої системи.

На *констатувальному етапі експерименту* розроблено діагностичний інструментарій та виявлено рівні готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО.

У цьому розділі подано опис *формуального етапу експерименту*, який передбачав дослідно-експериментальну перевірку гіпотези, апробацію системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання

комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО, аналіз проміжних результатів контрольних зрізів.

Для перевірки гіпотези дослідження проведено педагогічний експеримент упродовж 2011–2017 рр. на базі Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків), Бердянського державного педагогічного університету, ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”, в якому взяли участь 450 здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, що навчаються за освітньо-професійними програмами „Економіка” і „Комп’ютерні технології” зі спеціальності 015 „Професійна освіта”, з яких було утворено контрольну КГ (118 осіб) і експериментальну ЕГ (122 особи), 34 викладачі ЗВО і 23 викладачі і майстри виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти м. Харків.

Уточнено критеріальну базу виявлення рівнів сформованості в майбутніх інженерів-педагогів готовності до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО, яка логічно співвідноситься з її компонентами – *мотиваційно-ціннісним, когнітивним, операційно-діяльним*. Установлено критерії, показники й рівні їх сформованості (*високий, середній, низький*), розкрито їх змістове наповнення.

У дисертації розкрито етапи впровадження розробленої системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти.

Відповідно до *підготовчого етапу* створювалися умови для подолання проблем, пов’язаних зі змістом і процесом формування готовності студентів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО. У результаті опрацювання нормативної документації, що регламентує процес підготовки студентів, проведено цикл методичних бесід з викладачами з метою з’ясування прогалин у змісті, а також виявлення можливостей дисциплін, які мають потенціал у забезпеченні формування досліджуваної готовності майбутніх інженерів-педагогів. Опитування викладачів кафедр, що забезпечують опанування дисциплін, у змісті яких закладено аспекти досліджуваного процесу, дозволило окреслити шляхи подолання виявлених проблем. Разом з викладачами вироблено практичні поради щодо методичних матеріалів з певних дисциплін, обговорено запропоновані зміни, узгоджено методи організації роботи зі студентами.

За участю викладачів, керівників педагогічних практик організовано і проведено диспути „Комунікація викладача з учнями закладів професійно-технічної освіти: сучасні виклики”, „Зміни в змісті професійної освіти: що залежить від викладача?”; дискусії „Чим зумовлено вибір технологій професійного навчання?”, „Дуальність професійно-технічної освіти – тенденції змін у підготовці викладача”; „круглі столи” „Комунікативні технології в професійному навчанні: на що звернути увагу під час підготовки інженера-педагога”, „Готовність інженера-педагога до комунікації в навчанні учнів – запорука ефективності професійного навчання”. Під час групових форм роботи зі студентською аудиторією („круглий стіл” на тему: „Сучасні засоби комунікації: позитивний і негативний вплив”; „Професійна освіта: вимоги до комунікативної культури викладача”) обговорювалися процеси комунікації з учнями закладів професійно-технічної освіти на підставі виявлення особливостей контингенту, цілей і змісту ЗПТО, ролі

викладача в ньому, необхідність цілеспрямованої роботи з формування власної особистості, здатної до ефективної комунікації в навчальному процесі.

На *процедурно-технологічному етапі* забезпечувався мотиваційний напрям шляхом: роз'яснення ролі комунікативних технологій у діяльності інженера-педагога, важливості роботи з формування означеної готовності з використанням методів переконання і взаємопереконання; обговорення прикладів педагогічної діяльності майстрів виробничого навчання з відображенням комунікативного аспекту в їхній діяльності та взаємодії з учнями; переконання студентів у необхідності оволодіння комунікативними технологіями; обговорення досвіду практикуючих фахівців (викладачів ЗПТО) з метою налаштування студентів на саморозвиток, формування інтересу і потреби в практичному виробленні зразків комунікативної поведінки у взаємодії з учнями в навчальному процесі; спостереження і фіксація під час педагогічної практики різних випадків взаємодії викладачів, майстрів виробничого навчання з учнями та обговорення їх під час аудиторних занять; забезпечення сформованості ціннісних орієнтацій і професійно-педагогічної спрямованості у студентів на опанування комунікативними технологіями в професійній галузі, формування і розвиток їх активності, організованості, самостійності в комунікативній діяльності.

У межах *інформаційно-теоретичного* напрямку створено теоретичне підґрунтя для практичної діяльності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО. Цей напрям забезпечував опанування студентами системою знань, необхідних для використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО; розширення і поглиблення інформації про суть, види комунікативних технологій, особливості технологічного підходу до організації професійного навчання тощо шляхом впровадження факультативу „Комунікативні технології в професійному навчанні учнів ЗПТО” та оновлення змісту гуманітарних та фахових навчальних дисциплін.

Реалізація *діяльнісного* напрямку з метою формування у студентів сукупності умінь, які забезпечують ефективне впровадження комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО, здійснювалася на практичних заняттях. Доцільними виявилися такі методи навчання: створення і вирішення квазіпрофесійних ситуацій, використання ігрової діяльності (ділових і рольових ігор), мозкового штурму, методу „Акваріум” у різних варіаціях тощо, які передбачають повторюваність дій за певним шаблоном, що сприяє засвоєнню дій за розробленим алгоритмом разом зі стимулюванням проявів творчості для вироблення нових зразків поведінки. Оволодіння зазначеними технологіями стало основою для подальшої їх модифікації, а саме під час факультативу виконувалися вправи з набуття вмінь студентами щодо розробки власних технологій.

Заключним на *процедурно-технологічному етапі* та найважливішим щодо демонстрації готовності, коригування її компонентів був професійно-практичний напрям, що передбачав використання студентами знань і вмінь у професійній діяльності під час педагогічних практик, які забезпечували не тільки зв'язок теорії з практикою, а й перевірку готовності майбутніх фахівців до використання комунікативних технологій у навчанні учнів, а також постійної самоосвіти і

самовдосконалення, спілкування і взаємодії з учнями. Методами реалізації роботи в цьому напрямі стали способи організації діяльності студентів, сформульовані як завдання до педагогічної практики. Усвідомлення особливостей тренінгової діяльності, опанування її структурними елементами забезпечили здатність студентів до створення проектів авторських тренінгів, які реалізовувалися студентами під час практики в ЗПТО.

Отже, упровадження розробленої і теоретично обґрунтованої системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти являє собою комплекс, цілісну, системну, поетапну діяльність з реалізації визначених компонентів. На кожному етапі використовувалися підібрані форми і методи роботи, адекватні поставленим завданням і окресленому змісту діяльності з використанням потенційних можливостей всіх компонентів змісту професійної підготовки майбутніх фахівців.

Контрольний етап експерименту засвідчив позитивний вплив системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти на формування досліджуваного феномена (табл. 1).

За результатами аналізу динаміки рівнів готовності встановлено, що кількість студентів ЕГ, які виявили середній рівень, збільшилася на 48,1%, високий – на 25,7%, тоді як в КГ таких студентів було, відповідно, на 31,4 і 12,4% більше. Кількість студентів із низьким рівнем готовності до використання комунікативних технологій у професійному навчанні в КГ зменшилася на 43,8%, а в ЕГ – на 73,8%. Статистичний аналіз отриманих даних за критерієм Пірсона χ^2 підтвердив, що студенти ЕГ продемонстрували результати, які в статистичному вимірі відрізняються від результатів КГ.

Таблиця 1

Динаміка рівнів готовності студентів ЕГ і КГ до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів (%)

Рівень	КГ (118 осіб)			ЕГ (122 особи)		
	Констатувальний етап	Контрольний етап	Приріст	Констатувальний етап	Контрольний етап	Приріст
Високий	3,2	15,6	+ 12,4	2,4	28,1	+ 25,7
Середній	11,2	42,6	+ 31,4	12,8	60,9	+ 48,1
Низький	85,6	41,8	- 43,8	84,8	11,0	- 73,8

На підставі порівняння отриманих результатів, їх кількісного і якісного аналізу виявлено, що впровадження цілісної системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти призвело до значущих змін у рівнях готовності студентів експериментальної групи.

Досягнута мета дослідження, вирішені завдання та підтверджена гіпотеза є підставою для формулювання таких **загальних висновків**:

1. На підставі аналізу та інтеграції визначень науковців з урахуванням важливих характеристик *професійне навчання учнів у закладах професійно-технічної освіти* як провідний напрям професійно-технічної освіти, що забезпечує продуктивність професійної підготовки робітничих кадрів, визначено цілеспрямованою, послідовно організованою взаємодією спеціально підготовлених педагогічних працівників (викладачі загальноосвітніх, загальнотехнічних і спеціальних дисциплін, майстри виробничого навчання, керівники виробничих практик) та учнів закладу професійно-технічної освіти, зумовленою змістом майбутньої професійної діяльності у виробничій галузі, необхідністю розв'язання завдань освіти, виховання і загального розвитку особистості майбутнього працівника.

Визначено особливості процесу професійного навчання учнів закладу професійно-технічної освіти, а саме: поєднання теоретичного та практичного напрямів підготовки, загального та професійно орієнтованого змісту, організація продуктивної праці під час навчання, залучення до цього процесу викладачів, майстрів професійного навчання, керівників практики, метою якого є формування загальнокультурної, розвиненої, творчої особистості учня, готової до виконання конкретних професійних функцій у виробничій галузі або сфері послуг.

2. Ураховуючи особливості навчальної діяльності в закладах професійно-технічної освіти, комунікативні технології у професійному навчанні учнів ЗПТО визначено як професійно орієнтовані технології вибору педагогом стратегії спілкування і взаємодії з учнями в навчальному процесі з метою встановлення взаємовідносин, які сприяють забезпеченню ефективності навчання і формуванню готовності учнів до виконання професійних функцій завдяки виробленню соціального і професійного комунікативного досвіду.

Розроблено таку класифікацію комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО: комунікативно-мотиваційні (створення ситуацій успіху та психологічної підтримки під час комунікації; фасилітативні технології; мотиваційні тренінги); комунікативно-інформаційні (діалогічно-дискусійні і технології проблемного навчання); комунікативно-професійні (технології моделювання і вирішення квазіпрофесійних ситуацій; виконання вправ; ігрові технології – рольові, ділові ігри); комунікативно-контрольні (технологія рефлексії в навчанні).

3. У дисертації готовність майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти визначено як результат процесу професійної підготовки фахівця, що виявляється в його спроможності належним чином застосовувати комунікативні технології під час організації навчальної діяльності учнів. Також обґрунтовано структурні компоненти досліджуваної готовності: *мотиваційно-ціннісний* (мотивація щодо опанування комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО та їх використання в навчальному процесі, спрямованість на оволодіння ними, зокрема шляхом самовдосконалення, інтерес і активність студента в цьому процесі, сформовані особистісні якості); *когнітивний* (загальнокомунікативні; професійно-комунікативні; технологічно-комунікативні

знання); *операційно-діяльнісний* (проектувальні, організаційні, координаційно-управлінські та рефлексивні уміння).

4. Теоретично обґрунтовано систему формування готовності майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти, яка ґрунтується на системному, діяльнісному, технологічному, ресурсному підходах. Охарактеризовано її складові: концептуально-цільову, суб'єкт-об'єктну, змістово-процесуальну, оцінно-результативну.

Розкрито сутність концептуально-цільового компонента, який містить мету, завдання, принципи, методологічні засади. Визначено загальну мету системи формування готовності майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти – сформуванню готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти. Охарактеризовано принципи: інтегративності змісту, дуальності підготовки, взаємозв'язку і послідовності реалізації етапів.

Визначено, що суб'єкт-об'єктний компонент системи передбачає взаємодію суб'єктів: викладачів ЗВО і ЗПТО, керівників практики, майстрів виробничого навчання і здобувачів вищої освіти на першому (бакалаврському) рівні, що навчаються за освітньо-професійними програмами „Економіка” і „Комп'ютерні технології” зі спеціальності 015 „Професійна освіта”.

Змістово-процесуальний компонент представлено змістом і технологією спеціально організованої етапної діяльності, спрямованої на формування компонентів готовності студентів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО. Цей компонент реалізовувався шляхом модернізації змісту підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, що навчаються за освітньо-професійними програмами „Економіка” і „Комп'ютерні технології” зі спеціальності 015 „Професійна освіта”, що передбачає: оновлення змісту гуманітарних та фахових навчальних дисциплін; упровадження навчальної програми й навчально-методичного забезпечення факультативу „Комунікативні технології в професійному навчанні учнів ЗПТО”; удосконалення змісту програм педагогічних практик.

Модернізований зміст реалізовувався через такі етапи: *підготовчий* (аналіз можливостей професійної підготовки; консультативна робота з викладачами; координація діяльності всіх суб'єктів; інформаційна робота зі студентами; розробка методичних матеріалів) і *процедурно-технологічний*, що передбачає поступове формування компонентів готовності фахівця за такими напрямками: формування ціннісних орієнтацій й професійно-педагогічної спрямованості студентів на опанування комунікативними технологіями в професійній галузі (мотиваційний); опанування студентами системою знань, необхідних для використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО як створення теоретичного підґрунтя для усвідомленої реалізації передбачених дій (інформаційно-теоретичний); формування умінь і навичок використання студентами комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти в умовах квазіпрофесійної діяльності (діяльнісний);

відпрацювання й удосконалення вміння використовувати комунікативні технології у практичному професійному навчанні учнів під час практики (професійно-практичний).

Визначено сутність оцінно-результативного компонента, який відтворює досягнення поставленої мети – сформованої готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу ЗПТО. Цей компонент містить: оцінно-критеріальні засади досліджуваної готовності (критерії, показники, рівні); комплекс моніторингово-коригувальних і діагностичних процедур, що здійснюються після завершення кожного з етапів формування та при підбитті підсумків (вхідний і вихідний контроль; поточний і підсумковий контроль); результат, якому властива позитивна динаміка у рівнях готовності до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу ЗПТО.

5. Узагальнення результатів експериментальної роботи, їх кількісний і якісний аналіз свідчать про ефективність упровадженої системи формування готовності майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти.

Виявлено позитивну динаміку готовності студентів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти, а саме: на 25,7% зросла кількість студентів, рівень готовності яких віднесено до високого; на 48,1% збільшилася кількість студентів із середнім рівнем і, відповідно, зменшилася кількість студентів з низьким рівнем – на 73,8 %. Аналіз результатів свідчить про статистично значущу різницю отриманих результатів, підтверджену за допомогою критерію Пірсона χ^2 .

6. Підготовлено навчальну програму та навчально-методичний комплекс, електронний варіант курсу лекцій, завдання для самостійної роботи студентів, інструктивні матеріали щодо їх виконання з факультативу „Комунікативні технології в професійному навчанні учнів ЗПТО”; робочу програму та методичні рекомендації щодо проходження педагогічної практики; методичні матеріали до впровадження в навчальний процес оновленого змісту дисциплін „Вступ до спеціальності”, „Психологія”, „Теоретико-правові основи освіти”, „Методологічні засади професійної освіти”, „Теорія та методика виховної роботи”, „Українське фахове мовлення”, „Дидактичні основи професійної освіти”, „Методика професійного навчання”, „Основи інженерно-педагогічної творчості”, „Стиль образу, мовлення та поведінки”, „Комп’ютерні технології навчання”, „Комунікативні процеси в педагогічній діяльності”, „Креативні технології навчання”, „Методика професійного навчання: основні технології навчання”.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти. Подальшого вивчення потребують такі питання: розвиток комунікативної компетентності інженерів-педагогів у процесі дидактичної діяльності; вплив комунікативної компетентності на ефективність виконання професійних функцій фахівця тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. **Мефанік М.С., Лисенко С.А.** Особливості формування комунікативної компетентності куратора студентської групи в умовах інформаційного суспільства. *Педагогічні науки: зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету*. Бердянськ : БДПУ, 2012. № 2. С. 196–204.
2. **Мефанік М.С.** Особливості освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. праць*. Х. : УПА, 2015. № 48–49. С. 103–111.
3. **Мефанік М.С.** Формування комунікативної культури учнів професійно-технічного навчального закладу. *Молодь і ринок*. 2015. № 12 (131). С. 144–147.
4. **Мефанік М.С.** Комунікативна діяльність інженера-педагога у професійному навчанні учнів професійно-технічного навчального закладу. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. праць*. Х. : УПА, 2017. № 54–55. С. 149–156.

Статті у закордонних виданнях

5. **Мефанік М.С.** Проблеми підготовки майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти. *Sciences of Europe*. 2018. Vol. 4. No. 28. pp. 41–45.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. **Мефанік М.С.** Свідомість та інформація. *Teoretyczne i praktyczne innowacje w nauce: materiały Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej konferencji* (Gdańsk, 28–30 April 2012). Gdańsk, 2012. Część 3. pp. 88–90.
7. **Мефанік М.С.** Особистісно-орієнтована навчально-виховна робота в педагогічних ВНЗ в умовах інформаційного суспільства. *Perspektywy rozwoju nauki: Zbiór raportów naukowych. Wykonane na materiałach Międzynarodowej Konferencji Naukowo-Praktycznej* (Gdańsk, 28–30 November 2012). Gdańsk, 2012. Część 3. pp. 39–40.
8. **Мефанік М.С.** Роль куратора академічної групи. *XLV науково-практична конференція науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів та співробітників академії: зб. тез доповідей* (Харків, 2012 р.). Х. : УПА, 2012. Ч. 4. С. 30.
9. **Мефанік М.С.** Условия успешной адаптации инженера-педагога к учебно-воспитательной деятельности в вузе. *Педагогические и психофизиологические проблемы адаптации детей и молодежи: материалы Междунар. науч.-практ. Интернет-конф.* (Белгород, 18–22 марта 2013 г.). Белгород : БелИПКППС, 2013. С. 176–179.
10. **Мефанік М.С.** Комунікативні технології в педагогічній діяльності. *Розвиток інженерно-педагогічної освіти на засадах компетентнісного підходу: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Бердянськ, 11–13 вересня 2013 р.). Бердянськ : БДПУ, 2013. С. 111–112.
11. **Мефанік М.С.** Значение коммуникативной технологии в подготовке будущих инженеров-педагогов. *Инновационные процессы в образовании: стратегия, теория и практика развития: материалы VI Всеросс. науч.-практ. конф.* (Екатеринбург, 11–14 ноября 2013 г.). Екатеринбург: изд-во Рос.гос.проф.-пед.ун-та, 2013. Т. II. С. 138–140.

12. **Мефанік М.С.** Підготовка майбутнього інженера-педагога до ділової комунікації. *XLVIII науково-практична конференція науково-педагогічних працівників, науковців, аспірантів та співробітників академії: зб. тез доповідей* (Харків, 2015). Х. : УПА, 2015. Ч. 4. С. 16–17.

13. **Мефанік М.С.** Значення комунікативних технологій в навчальній діяльності учнів професійно-технічного навчального закладу. *XLIX науково-практична конференція науково-практичних працівників, науковців, аспірантів та співробітників академії: зб. тез доповідей* (Харків, 2016). Х. : УПА, 2016. Ч. 4. С. 15.

14. **Мефанік М.С.** Педагогічні умови успішної організації комунікативної діяльності учнів на уроках з виробничого навчання. *Pedagogika. Aktualne naukowe problemy. Rozpatrzenie, decyzja, praktyka: Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej* (Gdańsk, 30–31 March 2016). Gdańsk 2016. No. 2. pp. 44–45.

Мефанік М.С. Підготовка майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів професійно-технічних навчальних закладів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – ВНЗ „Університет імені Альфреда Нобеля”. – Дніпро, 2020.

У дисертаційній роботі досліджено проблему підготовки майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти.

Досліджено теоретичні засади підготовки майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти, обґрунтовано сутність, структурні компоненти, критерії та рівні готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти.

Теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено систему формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти, що являє собою єдність таких компонентів: концептуально-цільового, суб'єкт-об'єктного; змістово-процесуального, оцінно-результативного. Розроблено авторський факультатив „Комунікативні технології в професійному навчанні учнів ЗПТО”, комплекс навчально-методичних матеріалів для викладачів закладів вищої освіти щодо формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти.

Ключові слова: комунікативна технологія, професійне навчання, готовність до використання комунікативних технологій, система формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти, заклад професійно-технічної освіти.

Мефаник М.С. Подготовка будущих инженеров-педагогов к использованию коммуникативных технологий в профессиональном обучении учащихся профессионально-технических учебных заведений. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – ВУЗ „Университет имени Альфреда Нобеля”. – Днепро, 2020.

Диссертационная работа является теоретико-экспериментальным исследованием подготовки будущих инженеров-педагогов к использованию коммуникативных технологий в профессиональном обучении учащихся профессионально-технических учебных заведений. Работа содержит теоретическое обоснование, методические положения и результаты эмпирического изучения данной проблемы.

Определены особенности процесса профессионального обучения учащихся в профессионально-технических учебных заведениях. Раскрыта суть и особенности коммуникативных технологий в профессиональном обучении, представлена их классификация (коммуникативно-мотивационные; коммуникативно-информационные; коммуникативно-профессиональные; коммуникативно-контрольные).

На основании систематизации результатов научных поисков определена сущность готовности инженера-педагога к использованию коммуникативных технологий в профессиональном обучении учащихся профессионально-технических учебных заведений. Определена ее структура, представленная мотивационно-ценностным, когнитивным и операционно-деятельностным компонентами.

Теоретически обоснована и разработана целостная система формирования готовности студентов учреждений высшего инженерно-педагогического образования к использованию коммуникативных технологий в профессиональном обучении учащихся, основывающаяся на системном, деятельностном, технологическом, ресурсном подходах. Охарактеризованы ее составляющие: концептуально-целевой; субъект-объектный; содержательно-процессуальный, оценочно-результативный.

Обобщение результатов экспериментальной работы, их количественный и качественный анализ свидетельствуют об эффективности внедренной системы формирования готовности будущего инженера-педагога к использованию коммуникативных технологий в профессиональном обучении учащихся профессионально-технических учебных заведений.

Разработан авторский факультатив „Коммуникативные технологии в профессиональном обучении учащихся УПТО”, комплекс учебно-методических материалов для преподавателей высших учебных заведений по формированию готовности будущих инженеров-педагогов к использованию коммуникативных технологий в профессиональном обучении учащихся профессионально-технических учебных заведений.

Ключевые слова: коммуникативная технология, профессиональное обучение, готовность к использованию коммуникативных технологий, система

формирования готовности будущих инженеров-педагогов к использованию коммуникативных технологий в профессиональном обучении учащихся профессионально-технических учебных заведений, профессионально-техническое учебное заведение.

Mefanik M.S. Preparation of future engineers-pedagogues for the use of communicative technologies in professional training of students of vocational educational institutions. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Alfred Nobel University. – Dnipro, 2020.

The dissertation is the study of the problem of preparation of future engineers-pedagogues to use communicative technologies in professional training of students of vocational educational institutions.

Theoretical essentials of preparation of future engineers-pedagogues for the use of communicative technologies in professional training of students of vocational educational institutions have been investigated; the essence, structural components, criteria and levels of future engineers-pedagogues readiness to use communicative technologies in professional training of students of vocational educational institutions have been grounded.

The system of the formation of future engineers-pedagogues readiness to use communicative technologies in professional training of students of vocational educational institutions has been theoretically grounded, developed and experimentally verified. The system under consideration is treated as a unity of the following components: concept-and-target, subject-object, content-and-process, valuation-and-efficient. Author's optional course "Communicative technologies in professional training of students of vocational educational institutions" as well as the complex of education and teaching materials for teachers of higher educational institutions and directed to the formation of future engineers-pedagogues readiness to use communicative technologies in professional training of students of vocational educational institutions has been designed.

Key words: communicative technology, professional training, readiness to use communicative technologies, system of formation of future engineers-pedagogues readiness to use communicative technologies in professional training of students of vocational educational institutions, vocational institution.

Наукове видання

МЕФАНІК МАРІЯ СЕРГІЇВНА

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ
ДО ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Підписано до друку 17.12.2019 р.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Оперативна поліграфія.

Ум.-др. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,95. Тираж 110 пр. Зам. №

Віддруковано